

SUOMEN ALTAISTIikka 1917–2017

JUHA JANHUNEN

Samana vuonna kuin Suomi itsenäistyi nimitettiin Helsingin Aleksanterin yliopiston henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi filosofian tohtori Gustaf John Ramstedt (1873–1950) opetusalanään ”altailainen kielentutkimus” eli altaistiikka. Tasan sata vuotta myöhemmin Helsingin yliopiston johdon käynnistämä Ison pyörän -nimellä kulkeva reformi lakkautti altaistiikan olemassaolon oppiaineena. Vaikka Iso pyörä vaikeutti humanistisen tiedekunnan kaikkien oppiaineiden toimintaa, se osoittautui erityisen kohtalokkaaksi ulkoeurooppalaisiin alueisiin erikoistuneille aloille, joita yliopistossa vuosina 1974–2009 edusti Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos, sen jälkeen vuosina 2010–17 Maailman kulttuurien laitos.

On selvää, että altaistiikka voidaan nykyisessä suurten yksiköiden maailmassa katsoa pieneksi, marginaaliseksi ja eksoottiseksi ”itämaidentutkimuksen” alaksi, tarpeettomaksi luksusaineeksi samaan tapaan kuin esimerkiksi indoeuropeistiikka, assyriologia ja egyptologia. Näillä aloilla ei ole koskaan ollut suuria opiskelijamassoja, eivätkä ne ole valmistaneet opiskelijoita muuhun kuin tieteelliseen työhön. Tosin muutamat suomalaiset ”itämaidentutkijat” ovat luoneet uran myös diplomaattisissa: esimerkiksi assyriologi Harri Holma (1886–1954) ja altaisti Paul Jyrkänkallio (1922–2004) edustivat Suomea menestyksellisesti ulkoministeriön palveluksessa. Diplomaattina toimi vuosikymmenen ajan (1919–29) myös Ramstedt, Suomen ensimmäinen asiantuntija Kaukoidässä. Diplomaattiaikanaan Ramstedt, joka aiemmin tunnettiin lähinnä mongolistina, loi maineen myös japanin kielen taitajana ja korean kielen tutkijana.

Käytännössä altaistiikka tarkoittaa moni- ja poikkitieteistä Keski- ja Pohjois-Euraasian tutkimusta. Keskeisenä johtolankana ovat niin sanotut altailaiset kielet, joita aluksi tutkittiin kielisukulaisuuden, nyttemmin yhä enemmän kielikontaktien ja etnohistorian kannalta. Samalla kuitenkin otetaan huomioon alueen maantiede, demografia, esihistoria, kulttuurit, uskonnot, kirjalliset lähteet ja kasvavassa määrin myös poliittiset ja taloudelliset realiteetit. Keski-Aasia oli aikoinaan Venäjän ja brittiläisen imperiumin välisen valtataistelun

(*Great Game*) keskeinen kenttä, ja myös tällä hetkellä sillä on globaali merkitys mm. luonnonvarojen lähteenä sekä Aasian ja Euroopan yhdistävänä kulkureittinä, mutta myös kansainvälisen terrorismin yhtenä kehtona.

Suomen kannalta on merkittävää se, että altaistiikka on alkujaan ”kotimainen” ala. Termiä ”altailainen” käytti ensimmäisenä M. A. Castrén vuonna 1845. Ramstedt oli alan ensimmäinen yliopistollinen edustaja koko maailmassa. Itse asiassa hän oli toiminut alan dosenttina jo vuodesta 1907, mistä alkaen siis altaistiikassa voitiin suorittaa yliopistollisia arvosanoja. Samoihin aikoihin altaistiikka alkoi kehittyä ripeästi Venäjällä ja Puolassa, ja kansallisena tieteenä sillä on vahva asema myös Unkarissa. Toisen maailmansodan jälkeen altaistiikka on edelleen kansainvälistynyt, ja sillä on edustajia varsinkin Saksassa ja Yhdysvalloissa sekä yhä enemmän Turkissa, Mongoliassa, Kazakstanissa, Koreassa, Japanissa ja Kiinassa. Ei silti ole liioittelua sanoa, että Suomen historiallinen pioneeriasema tiedetään kaikkialla, missä altaistiikkaa harjoitetaan.

Varsinaisia oppituleja altaistiikalla on maailmassa nykyään vain yksi, nimittäin Szegedin yliopistossa Unkarissa. Alaa läheisesti sivuavia oppituleja, oppiaineita ja laitoksia on kuitenkin monessa muussakin yliopistossa. Altaistiikan lähialoihin ja osa-alueisiin kuuluvat mm. turkologia ja mongolistiikka sekä niin sanotun Sisä-Aasian

(*Inner Asia*) tutkimus. Altaistiikkaan erikoistuneita tieteellisiä seuroja on mm. Japanissa ja Kiinassa, ja alan yhtä keskeistä kielitieteellistä aikakauslehteä (*Altai Hakpo*) julkaistaan Koreassa. Historiaan ja etnologiaan painottuvia julkaisusarjoja ilmestyy myös Saksassa (*Central Asiatic Journal*) ja Englannissa (*Inner Asia*). Vuodesta 1957 lähtien on toiminut kansainvälinen organisaatio *Permanent International Altaistic Conference* (PIAC), joka koontuu vuosittain eri maissa, Suomessa viimeksi vuonna 1998. Tämän vuoden (2018) kokous pidetään Biškekissä Kirgisiassa.

Mitä mahtuu sadan vuoden sisään? Ramstedt toimi professorina eläköitymiseensä, vuoteen 1941, asti. Alan edustusta Helsingin yliopistossa jatkoi vuosina 1943–61 Martti Räsänen, hänkin ylimääräinen henkilökohtainen professori, mutta nimellisenä alanaan turkologia. Räsänen jälkeen alaa ovat hoitaneet muilla nimikkeillä toimineet professorit: Pentti Aalto (vertaileva kielentutkimus, 1963–73, 1977–82), Aulis J. Joki (suomalais-ugrilainen kielentutkimus, 1973–77), Tapani Harviainen (seemiläiset kielet, 1984–94) sekä allekirjoittanut (Itä-Aasian kielet ja kulttuurit, vuodesta 1994). Osavastuun alan opetuksesta ja opiskelijoiden ohjauksesta kantoi pitkään Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksen amanuenssi Harry Halén. Alalle on saatu myös yksi uusi dosentti, Volker Rybatzki (vuodesta 2007). Oppiaineen nimikin on jonkin verran vaihdellut, sillä 1980-luvun tutkimon uudistuksen jälkeen se kului nimellä Keski- ja Pohjois-Aasian tutkimus, kunnes se Bologna-uudistuksen yhteydessä 2000-luvulla sai uudenlaisen aseman maisteritason englanninkielisenä oppiaineena nimellä *Altaic Studies*.

Avaus kansainväliseen suuntaan oli epäilemättä oikea, ja Bologna-uudistus, jota Suomessa tosin ei koskaan viety johdonmukaisesti läpi, antoi mahdollisuuden lisätä Suomen altaistiikan näkyvyyttä ulospäin. Se, että altaistiikka on esiintynyt yliopiston sivustoilla omana kansainvälisenä oppiaineenaan, on houkutelut Helsinkiin koko joukon ulkomaisia opiskelijoita, joita on tullut mm. Venäjältä, Italiasta, Kiinasta, Japanista, Yhdysvalloista ja jopa Malesiasta. Oppiaineen englanninkielisiä kursseja on lisäksi kuunnellut moni lyhytaikaisempi vaihto-opiskelija eri maista. Uudessa tutkintjärjestelmässä entisen 120 opintopisteen täyden

maisteriohjelman korvaa kielitieteen maisteriohjelmalla kuuluva viiden opintopisteen valinnainen erikoiskurssi nimeltään *Altaic Studies*. On selvää, että Suomen altaistiikka on Isossa pyörässä menettänyt sen kansainvälisen etulyöntiaseman, joka sillä muutaman vuoden ajan oli.

Aivan toivottomasti asiat eivät kuitenkaan ole. Eihän yhden yliopiston johto – olipa se kuinka tietämätön tai lyhytnäköinen tahansa – pysty tuhoamaan pitkää ja elävää tutkimusperinnettä. Altaistiikka jatkuu myös Suomessa, vaikka perustutkintoa alalla ei enää voidakaan suorittaa. Kirjoilla olevat opiskelijat voivat suorittaa tutkintonsa loppuun vuoteen 2020 mennessä, ja alalla on myös aktiivisia tohtoriopiskelijoita. Oppiaineen alasajo epäilemättä vaikeuttaa jälkikasvun tuottamista ja vähentää kansainvälistä näkyvyyttä, mutta tutkimustyö voi jatkua riippumatta resurssoinnin ongelmista. Suomessa on edelleen yksi maailman parhaista altaistiikan kirjasto- ja arkistokokoelmista, ja Helsingin läheisyys Pietariin mahdollistaa yhteistyön varsinkin itään päin.

Alan tulevaisuutta turvaavat jossain määrin myös tiedekunnan henkilövalinnat. Esimerkiksi Korean-tutkimuksen uuteen professuuriin on hiltain nimitetty henkilö, brittiläinen Andrew Logie, jonka kiinnostuksen kohteisiin altaistiikka läheisesti kuuluu ja joka itse asiassa tuli Suomeen tohtorintutkintoa suorittamaan juuri Helsingin yliopiston altaistisen perinteen takia. Altaistiikka oli näkyvästi esillä Helsingissä kesällä 2017 järjestetyssä kansainvälisessä koreanologisessa konferenssissa ICKL20 (*International Circle of Korean Linguistics*), joka oli omistettu nimenomaan Ramstedtin elämäntyölle. Aiheeseen liittyy myös vasta valmistunut Martti Kaartisen ja Niklas Kullströmin elokuva *G. J. Ramstedtin maailma*, joka avaa suurelle yleisölle altaistiikan kenttää henkilöhistorian, maantieteen ja nykyisyyden kautta.

Aiheesta lisää: Juha Janhunen, Altaistiikka suomalaisen Aasian-tutkimuksen kentässä (*Tieteessä tapahtuu* 5/1999).

Kirjoittaja on Itä-Aasian kielten ja kulttuurien professori ja on toiminut pitkään altaistiikan vastuuhenkilönä Helsingin yliopistossa.